

2025: WERKEN AAN PERSPECTIEF VOOR LIMBURG

Jaarcongres 2025: Directeur, voorzitter en jonge ondernemers in gesprek over de strategische koers van de LLTB.

In de LLTB Resultatenkrant kijken we elk voorjaar terug op wat we het afgelopen jaar voor onze leden hebben gedaan en bereikt. Dat doen we op het gebied van onze eigen projecten, we blikken terug op wat er in de drie regio's heeft gespeeld en we laten zien wat er in LTO-verband sectoraal, nationaal en internationaal is behaald.

Het afgelopen jaar liet opnieuw zien hoeveel er op de Limburgse land- en tuinbouw afkomt. Ondernemers hebben te maken met een stapeling van dossiers en plannen die grote invloed hebben op het dagelijks werk op het erf. Denk aan het Limburgs Offensief Stikstof (LOS) en de Provinciale Omgevingsvisie Limburg (POVI). Als LLTB hebben we ons ingezet om ervoor te zorgen dat in deze plannen niet alleen naar ambities wordt gekeken, maar ook naar wat in de praktijk haalbaar en uitvoerbaar is voor agrarische ondernemers. Water blijft een belangrijk thema voor het Limburgse buitengebied. Het ene jaar kampen we met droogte, het andere met extreme neerslag. Dat vraagt om een watersysteem dat beter met die uitersten kan omgaan. Samen met partners werken we daarom aan oplossingen die bijdragen aan een robuuster watersysteem, waarin water op de juiste plekken en momenten wordt vastgehouden of afgevoerd.

Ook het dossier rond gewasbescherming stond nadrukkelijk op de agenda. De maatschappelijke en politieke discussie hierover wordt steeds scherper. Voor ons blijft voorop staan dat boeren en tuinders veilig en verantwoord voedsel produceren. Innovatie, onderzoek en nieuwe technieken spelen daarbij een sleutelrol in de verdere verduurzaming van de teelt. Maar innovatie en verduurzaming kunnen alleen slagen als ondernemers perspectief houden om te blijven boeren. Een belangrijke ontwikkeling is daarom BoerenPerspectief Limburg. In dit traject werken provincie, sector en andere partners aan toekomstperspectief-

voor agrarische ondernemers. In datzelfde kader krijgt ook de Agrarische Blijversaanpak Limburg steeds meer vorm.

In deze resultatenkrant laten we zien waar de LLTB zich het afgelopen jaar voor heeft ingezet. Voor jou, en samen met jou. Want een sterke vereniging begint bij betrokken leden.

Namens het bestuur van de LLTB danken we iedereen die zich het afgelopen jaar heeft ingezet voor onze sector. Samen werken we aan een landbouw die toekomst heeft – voor boer én burger.

COMMUNICATIE

- In 2025 is een grootschalig communicatiebehoefte-onderzoek onder onze leden gehouden. De resultaten en inzichten hiervan zijn meegenomen in onze dagelijkse werkzaamheden en communicatiemiddelen.
- Bijdrage van artikelen voor verenigingspagina's in Nieuwe Oogst en de digitale LLTB-nieuwsbrief en LTO Dichtbij-app.
- Dagelijkse beantwoording van persvragen en -verzoeken én advisering en coaching van LLTB-bestuurders voor mediaoptredens.
- Verdere doorontwikkeling van de LTO Dichtbij-ledenapp, waarin onder andere een nieuwe videofunctionaliteit is toegevoegd.
- Meer dan 25 video's zijn door de afdeling Communicatie van de LLTB opgenomen en gepubliceerd in 2025. In deze informatieve video's nemen we onze leden en publiek mee in actuele onderwerpen en nieuws uit de agrarische sector.
- Eerste familiedag georganiseerd voor LLTB-leden en hun gezinnen, na afloop van centrale Oogstdankviering in Roermond. Daarnaast organisatie van diverse andere evenementen zoals het LLTB Jaarcongres, Kom in de Kas, ALV's in de regio's, Agribusinessbijeenkomst en de Nieuwjaarsborrel Ondernemend Limburg.
- Advisering op alle portefeuilles en sectoren binnen de LLTB en samenwerking hierin met ZLTO, LTO Noord en LTO Nederland.

BIOLOGISCHE LANDBOUW

- Per 1 januari 2025 werden alle landbouwbedrijven met een SKAL-certificaat die bij BioLogisch Limburg of LLTB lid zijn, automatisch lid van beide verenigingen.
- Met het indienen van een zienswijze op het ontwerp Provinciale Omgevingsvisie Limburg (POVI) maakte BioLogisch Limburg duidelijk wat beter kon.
- Het bestuur van BioLogisch Limburg ging aan de slag met een actieplan over de biologische landbouw om richting de Provincie Limburg met voorstellen te komen om de biologische landbouw in Limburg te bestendigen en de groei ervan te stimuleren.

WATER

- Uitvoeren WaterWinst: De agrarische aanpak voor schoon en voldoende water.
- Werken aan doelstelling in plaats van generiek beleid.
- Op zo'n duizend percelen stikstof na de teelt gemeten.
- Aanpak erosiebestrijding Berg en Terblijt. Ondernemers nemen maatregelen.
- Agrarische inbreng geleverd op diverse hydrologische onderzoeken van waterschap en provincie en op het Convenant Voldoende Zoet Water.
- Samen met waterschap gekeken naar oplossingen voor probleembeken.

BIOCIRCULAIRE ECONOMIE

- Grote rol van Gebr de Boer in de vezelhenneketen in Noord-Limburg.
- Opschaling van verwaarding preireststroom naar foodgrade producten met positieve economische en ecologische impact.
- Oplevering project Meerkleurige Peel van Morgen met commercieel kansrijke samenwerking met marktpartijen.
- Diversiteit aan bijeenkomsten georganiseerd door Platform Nieuwe Teelten.

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

- Deelname aan de landelijke Week van ons Eten. Tijdens deze week dagelijks op diverse manieren aandacht gevraagd voor goed en gezond voedsel.
- Educatieboeren zijn onderdeel geworden van verkeer- en landbouwevents op scholen.
- Educatieboeren hebben weer veel leerlingen op het erf laten ontvangen.
- MFL-inspiratietour Tour de Boer georganiseerd waarbij mfl-ondernemers een kijkje namen bij twee collega's.

RUIMTELIJKE ORDENING

- De LLTB heeft inbreng geleverd voor gemeentelijke omgevingsvisies en -programma's, onder andere in Horst aan de Maas, Nederweert, Beesel, Echt-Susteren, Maastricht, Leudal, Peel en Maas, Beekdaelen, Landgraaf en Kerkrade.
- Leden geïnformeerd over de ontwerp-Provinciale Omgevingsvisie Limburg; ca. 400 agrariërs en de LLTB dienden een zienswijze in.
- Kritisch gereageerd op het ontwerp Limburgs Offensief Stikstof (LOS); daarna betrokken bij een participatietraject dat tot aanpassingen leidde.
- Ingezet op een gebiedsgerichte aanpak voor natuurherstel en perspectief voor ondernemers, o.a. rond Siebengewald.
- Met gemeenten gesproken over beleid rond gewasbeschermingsmiddelen; inzet: onvoldoende onderbouwing voor spuitvrije zones.

NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

- Twintig veehouders hebben zich ruim 1 jaar laten onderdompelen in de mogelijkheden van een natuurinclusieve veehouderij tijdens de cursus Natuurlijk! Vleesvee van stichting Natuurinclusieve Landbouw Limburg.
- De resultaten van drie jaar Limburgse Biodiversiteitsmonitor Melkvee werden verzameld, naast elkaar gelegd en gedeeld met de 58 deelnemers. Nog ieder jaar stijgen de gemiddelde scores en er komt ruimte voor een uitbreiding, ook voor andere sectoren.
- Er zijn nu vijf Limburgse langjarige NIL-overeenkomsten tussen Staatsbosbeheer en agrariërs. Zij kunnen twaalf jaar over de pachtgronden beschikken en werken aan natuurinclusieve doelen.

FAUNA

- Betrokken bij de opstelling van nieuwe faunabeheerplannen.
- LLTB-leden plegen jaarlijks onderhoud aan het wildraaster in Beesel-Reuver-Swalmen. Voorbereiding van een subsidieaanvraag voor de optimalisatie van een gedeelte van het wildraaster.
- De wolf blijft ook in 2025 de gemoederen bezighouden. Hoewel het vrij rustig is in onze regio, verschijnt berichtgeving over de wolf regelmatig in de media en staat het onderwerp op de politieke agenda.
- Aandacht voor aanpassing en herijking van de Faunaschade PreventieKit.
- Zowel beleidsmatig als bestuurlijk ondersteuning gegeven binnen LTO aan het WildlifeNL-project in Kempenbroek.
- Medewerkers zijn door middel van een crisissimulatie getraind in het handelen bij een mogelijke uitbraak van Afrikaanse varkenspest.

ENERGIE EN KLIMAAT

- Samen met de RES NML heeft de LLTB meegewerkt aan de routekaart groengas. Dit betekent dat alle 15 gemeenten in Noord- en Midden-Limburg bestuurlijk positief staan ten opzichte van initiatieven op het gebied van groengasproductie. Het vervolg hiervan is dat we in deze gemeentes aan de slag gaan met informatiebijeenkomsten. De LLTB zet in op collectieve groengasproductie, omdat het een integrale bijdrage levert aan de energietransitie, stikstofreductie en verbetering van water- en bodemkwaliteit.
- Provincie Limburg zet fors in op de energietransitie en heeft de Provinciale Energiediensten Maatschappij opgericht (PEM). Deze gaat zich richten op bestrijding van energiearmoede, ondersteunen van energiegemeenschappen en stimuleren van de groengasproductie. De LLTB is betrokken bij de uitwerking.
- In een aantal gebieden hebben agrarische ondernemers onderzocht of samenwerking op het gebied van energieproductie en -gebruik kansen biedt. De uitkomsten hiervan zijn positief en maken dat deze ondernemers dit in 2026 verder uitwerken. Slim samenwerken tussen land- en tuinbouwbedrijven kan het netwerk ontlasten, netcongestie tegengaan en dat bedrijven aan elkaar energie leveren.
- In 2025 is een begin gemaakt met verkenningen naar energiegemeenschappen. De nieuwe energiewet die in 2026 van kracht wordt, maakt het mogelijk dat op lokaal niveau energieproducenten en -gebruikers rechtstreeks aan elkaar energie kunnen leveren en hier zelf tarieven over af kunnen spreken. Concreet gaat de LLTB in 2026 samen met de gemeente Leudal de mogelijkheid van het oprichten van een energiegemeenschap onderzoeken.

NETWERK AGRARISCHE VROUWEN

- Opnieuw het NAV jaarfestival georganiseerd. Dit jaar vond het plaats bij Beachclub Degreez in Panheel en was het thema 'Ondernemen vanuit je hart'.
- Aandacht besteed aan de nationale Dag van de Boerin. Mensen mochten boerinnen aandragen om deze dag extra in het zonnetje te zetten. Deze boerinnen ontvingen een kleine attentie en het verhaal dat voor hen was ingestuurd.
- Ook in 2025 is vanuit het netwerk een mooie editie van Tour de Limburg georganiseerd, waarbij diverse bedrijven bezocht werden.

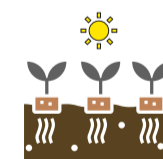
VEILIGHEID

- Samenwerking met PVO Limburg voortgezet; o.a. gestart met focus op cybercrime om ondernemers weerbaarder te maken tegen digitale dreigingen.
- Boerenlunches georganiseerd met PVO Limburg en gemeenten; versterken contact tussen agrariërs, BOA's, politie en gemeenten.
- Bijgedragen aan profilering van de vertrouwenspersoon voor de agrarische sector in samenwerking met partners.
- Met politie en andere instanties campagne Boerenverstand uitgevoerd om bewustzijn over ondermijnende criminaliteit te vergroten.

DIERLIJKE SECTOREN

- Inspanningen rond gemeentelijke geurverordeningen.
- Mogelijkheden veiliggesteld voor herplaatsing van veehouderijen.
- Sectorgroepen melkvee, geiten, pluimvee, schapen en de klankbordgroep kalverhouderij zorgen voor verbinding vanuit de LLTB naar de landelijke vakgroepen en vice versa.
- Bij dierziektebepalingen ingezet op zo goed mogelijk functioneren van bedrijven.
- Juiste omschrijving van latente ruimte geborgd in provinciale en gemeentelijke plannen.
- Drukbezochte bijeenkomsten paardenhouderij tijdens indoorseizoenen.

BODEM

- Ondersteuning telers via driewekelijks nitraatweerbericht, met Ndicea voor betere mineralisatievoorspelling.
- Voortzetting preipilot en opschaling pilots, waaronder aardappelpilot, voor uitbreiding naar andere teelten.
- Uitvoering van meer dan 1.000 N-residumetingen in de provincie.
- Inventarisatie gegevens van 500 bedrijven voor nitraatrapportage.
- Bijeenkomsten en veldmomenten georganiseerd voor de sector.
- Intensief overleg met andere groepen over nitraatbeleid.

ARBEID EN ONDERWIJS

- Belangenbehartiging rond huisvesting internationale werknemers bleef speerpunt; focus op duidelijke en toegankelijke gemeentelijke beleidskaders.
- In Venlo meegedacht over invulling van een convenant rond internationale werknemers.
- Met Horst aan de Maas, Peel en Maas, Venlo en Venray gewerkt aan WIN-punten voor ondersteuning bij wonen, werken en integratie.
- In stuurgroep en taskforce Internationale Werknemers Limburg geanalyseerd waar gemeentelijk beleid aanwezig is en waar extra inzet nodig is.
- Samenwerking binnen Agro Leeft voortgezet om onderwijs beter te laten aansluiten op de praktijk.
- Deelname aan Colland-projecten rond sectorale ontwikkelpaden.

GREENPORT ZUIDOOST-NEDERLAND

- Inzet tot oprichting Greenport Zuidoost-Nederland.
- Initiatief verbindt ondernemers, overheden en kennisinstellingen in een krachtige triple-helix-samenwerking.
- Versterkt innovatie, productiviteit en verdienvermogen van het regionale tuinbouwcluster.
- Werkt aan maatschappelijke bijdragen en oplossingen voor energie, water, ruimtegebruik en een gezonde leefomgeving.
- Positioneert Zuidoost-Nederland als toonaangevende tuinbouwregio met kansen voor economie, werkgelegenheid en verduurzaming.

LANDBOUWVERKEER

- Bewustwordingscampagne 'Goed Gezien' door provincie Limburg opgepakt, uitgebreid en uitgerold op middelbare scholen over de gehele provincie. Dit schooljaar mogen we zes events organiseren.
- Structureel overleg met Provincie Limburg en Cumela heeft geleid tot positieve aanpassingen op diverse N-wegen.
- Verbetering afstemming stakeholders met betrekking tot wegwerkzaamheden en -afsluitingen. Denk aan werk rondom A2, ambtenaren die meerijden op tractoren en communicatie rondom grotere evenementen zoals Amstel Gold race.

VERENIGINGSZAKEN

Een duurzaam ledenbestand opbouwen, de relatie met leden behouden en uitkijken naar leden die een stukje extra zorg nodig hebben, dat zijn de taken van het team Verenigingszaken. Dit team bestaat uit de inmiddels vertrouwde gezichten van de LLTB: Miranda Uuldriks (relatiemanager), Geert van Kempen (projectleider Verenigingszaken) en Paul Simons (LLTB-Infolijn en ledenadministratie). Ook in 2025 hebben zij weer mooie resultaten bereikt.

Als vervolg op 2024 stonden onze leden ook in 2025 voor veel uitdagingen en het maken van keuzes. Met de continue wissel van regel- en wetgeving en politieke keuzes bleef het voor de leden lastig om richting de toekomst te kijken en te zien welk perspectief er nog is voor hun bedrijf. De LLTB blijft hen daarbij op allerlei vlakken ondersteunen. In het ledenaantal van de LLTB is deze keuze niet sterk te merken. 'Aan tafel bij leden of potentiële leden komen de uitdagingen wel ter sprake, maar het weerhoudt men er niet van om zich aan te sluiten bij onze vereniging', aldus Miranda Uuldriks.

LEDENBESTAND NAGENOEG STABIEL

Ondanks dat er iets meer uitstroom dan instroom was, is het ledenaantal nagenoeg stabiel gebleven. 'Dit jaar hebben we 35 nieuwe bedrijfsleden mogen verwelkomen. Daarnaast is het goed om te weten dat als ondernemers hun lidmaatschap opzeggen, dit niet uit onvrede over de LLTB is. Dit komt voornamelijk door bedrijfsbeëindigingen bijvoorbeeld omdat er geen

opvolging is of dat leden mee hebben gedaan aan een stoppersregeling. We zien dit met name in de varkenshouderij.' Naast nieuwe bedrijfsleden, heeft de LLTB ook 26 nieuwe medeverantwoordelijke leden. Hierin wordt onder andere ook de samenwerking met het LAJK opgezocht.

AGRIBUSINESSCOALITIE

Waar afgelopen jaar ook veel inzet op gepleegd is, is het betrekken van de bedrijven in de periferie van de sector bij onze belangenbehartiging. Voor hen geldt immers ook dat een vitale primaire sector van levensbelang is. De LLTB wil, onder andere met een aantal van deze leden, de AgriBusinessCoalitie Limburg vormen. Deze coalitie zet zich in op drie deelt thema's: arbeid, energie en ruimte. Op deze thema's wordt gekeken hoe krachten gebundeld kunnen worden om als keten sterker te staan richting overheid en samenleving. Er wordt in 2026 naar gestreefd om namens deze coalitie een bidbook aan te reiken bij de Provincie Limburg.

STICHTING AGRARISCH STEUNPUNT LIMBURG

Het zijn onzekere tijden voor de sector, maar de LLTB zet zich in om de ondernemers op diverse manieren te ondersteunen. 'We blijven relevant en doen er ook alles aan om dat voor onze leden en de sector te blijven doen', zegt Geert van Kempen. 'Zo hebben we afgelopen jaar Stichting Agrarisch Steunpunt Limburg opgericht. Dit steunpunt biedt een luisterend oor, praktische hulp en sociaal-emotionele ondersteuning aan agrariërs in Limburg. Niet alleen voor onze leden, maar ook voor niet-leden.' Geert van Kempen is de kartrekker van deze stichting, maar krijgt daarbij hulp van John Schoeber en Theo van Hoven. 'We zijn erg blij dat de Provincie Limburg deze stichting omarmd heeft en middelen beschikbaar heeft gesteld. Het Agrarisch Steunpunt Limburg zit verder verankerd bij de LLTB.' Van Kempen sluit af: 'De LLTB doet er nog altijd toe en we zien dat belangenbehartiging belangrijk is en belangrijk blijft.'

De kenmerken van onze vereniging: 'Diepgeworteld en Sterk verankerd' zijn vorig jaar als spreuk vereeuwigd op ons nieuwe vaandel.

JEAN-PAUL VAN AUBEL
REGIOVOORZITTER ZUID-LIMBURG:

VERBONDENHEID IS ONZE KRACHT

Als ik terugkijk op 2025, kan ik niet anders dan constateren dat het een jaar was vol beweging en uitdagingen voor onze sector. Op Europees, nationaal en provinciaal niveau volgden de ontwikkelingen elkaar in hoog tempo op. Dossiers rondom stikstof, mest, waterkwaliteit en gewasbescherming vroegen – en vragen nog steeds – veel van onze ondernemers. En dat terwijl het runnen van een agrarisch bedrijf op zichzelf al topsport is.

Wat in Den Haag en Brussel wordt bedacht, lijkt soms ver van ons af te staan. Toch merken we dagelijks dat beleid uiteindelijk landt op onze erven in Zuid-Limburg. Onze leden, maar ook gemeenten zoeken naar hun rol en richting in deze complexe opgaven. Juist daar ligt voor ons als regiobestuur een belangrijke taak. Wij willen de schakel zijn tussen de praktijk van onze leden en de bestuurlijke werkelijkheid van gemeenten.

Met zestien gemeenten in Zuid-Limburg is dat geen kleine opgave. Afgelopen jaar hebben we dan ook bewust ingezet op intensief contact. We bezochten alle gemeenten om onze speerpunten onder de aandacht te brengen, maar vooral ook om het gesprek aan te gaan. De input van onze leden stond daarbij centraal. Die hebben we vertaald naar concrete zienswijzen op plannen die direct impact hebben op onze sector. Daarnaast hebben we onze leden tijdens diverse bijeenkomsten uitgebreid geïnformeerd over de op handen zijnde POVI-plannen. Mede dankzij die inzet zijn er veel zienswijzen ingediend. Wij vinden het belangrijk dat, naast een gezamenlijke reactie vanuit de LLTB, ook per individueel bedrijf duidelijk wordt gemaakt wat de gevolgen van deze plannen zijn. Alleen zo krijgen overheden een compleet en realistisch beeld van de impact op onze sector.

Ook hebben we bestuurders uitgenodigd op onze bedrijven. Door hen letterlijk mee te nemen het erf op, kregen zij een beter beeld van de dagelijkse praktijk en de gevolgen van beleid. Dat zijn waardevolle momenten gebleken, waarin wederzijds begrip groeit.

Intern zochten we elkaar eveneens actief op. Tijdens diverse ledencafés spraken we met elkaar over actuele thema's en deelden we ideeën en zorgen. Maar minstens zo belangrijk zijn de momenten waarop we elkaar informeel ontmoeten. De winterwandeling, de jaarvergadering en de oogstdankviering laten telkens weer zien hoe hecht onze gemeenschap is.

Die verbondenheid is onze kracht. In een tijd waarin er veel op ons afkomt, maakt juist dat samen optrekken het verschil. Alleen zo kunnen we de uitdagingen het hoofd bieden en blijven bouwen aan een sterke toekomst voor de land- en tuinbouw in Zuid-Limburg.

GIEL VAN HERTEN
REGIOVOORZITTER MIDDEN-LIMBURG:

SAMENWERKING EN INZET IN EEN UITDAGEND JAAR

Als regiovoorzitter kijk ik terug op 2025 als een jaar waarin onze sector opnieuw voor grote uitdagingen stond, maar waarin we ook hebben laten zien wat we samen kunnen bereiken.

Een goed voorbeeld daarvan is de Teelt Ondersteunende Voorzieningen (TOV) in de gemeente Leudal. Met een grote groep betrokken leden hebben we daar ingesproken. Die gezamenlijke inzet heeft ertoe geleid dat we samen met de gemeente tot een oplossing zijn gekomen. Dat bevestigt voor mij hoe belangrijk het is dat we ons laten horen en het gesprek aangaan.

Ook de gewasbeschermingsproblematiek heeft veel aandacht gevraagd. Samen met de gemeenten Leudal, Nederweert en Weert zijn we gestart met een convenant gewasbescherming. Dit zie ik als een belangrijke stap richting wederzijds begrip en werkbare afspraken voor de toekomst.

Gelukkig was er ook ruimte voor ontmoeting en verbinding. De gezamenlijke oogstdankviering en gezinsdag in Roermond waren waardevolle momenten waarop we als sector samenkwamen en waarbij het mooi was om te zien hoeveel leden er samenkwamen.

Veel energie is daarnaast gegaan naar het beheersplan Natura 2000 in Roerdalen. Als LLTB hebben we hier een duidelijke grens getrokken en zijn we naar de rechter gestapt. Met als resultaat dat het dossier nu weer bij de provincie ligt. Dat geeft ruimte om opnieuw te kijken naar een betere balans.

Wat mij verder positief stemt, is dat we steeds meer contact hebben met gemeenten. We weten elkaar beter te vinden en dat is essentieel om samen vooruit te komen.

Alles bij elkaar was 2025 een intensief jaar. Maar het laat ook zien dat we door samenwerking, betrokkenheid en een duidelijke koers stappen kunnen blijven zetten voor onze sector.

JOHN VERHOIJSEN
REGIOVOORZITTER NOORD-LIMBURG:

TUSSEN ONZEKERHEID EN PERSPECTIEF

Nederland heeft recent een nieuwe landelijke coalitie gevormd, terwijl op gemeentelijk niveau de verkiezingen voor de deur stonden. Voor de agrarische sector komt dit op een moment van aanhoudende onzekerheid. De hoop op rustiger vaarwater is vooralsnog niet uitgekomen, ondanks eerdere inspanningen vanuit het ministerie van Landbouw.

Het vervallen van het Limburgs programma voor het landelijk gebied betekent niet dat de onderliggende doelen zijn verdwenen. Integendeel: in de nieuwe provinciale omgevingsvisie (POVI) wordt opnieuw gezocht naar richting, waarbij het vermijden van vaste zones centraal lijkt te staan. Dit leidt alleen maar tot frustratie. Vrijwilligheid is het mantra.

Vanuit de LLTB en zeker ook regio Noord wordt daarom gepleit voor een gebiedsgerichte aanpak. Door knelpunten lokaal in kaart te brengen en betrokken ondernemers samen te brengen, ontstaat ruimte voor gedragen en haalbare oplossingen. Draagvlak blijkt immers essentieel voor daadwerkelijke vooruitgang, in tegenstelling tot top-downmaatregelen zonder realiteitszin. Gemeenteverleggen die we tweemaal per jaar hebben per gemeente, zijn voor ons als bestuur belangrijk om de relevante thema's voor de sector, die we ophalen bij onze leden, te bespreken met de colleges. Denk aan geurverordening, omgevingsvisie, huisvesting arbeidsmigranten, regionale energiestrategie, spuitzones en vergunningverlening.

Ook wordt de impact van de beëindigingsregelingen in de veehouderij steeds zichtbaarder, vooral in Noord- en Midden-Limburg. Een economische en sociale kaalslag dreigt in gemeenten met veel intensieve veehouderij. Dit raakt niet alleen individuele bedrijven, maar ook de leefbaarheid van het platteland als geheel. We vragen daarom aandacht voor zowel stoppende als blijvende ondernemers. Waar sommigen kiezen voor omschakeling naar andere agrarische activiteiten, hebben anderen juist ruimte nodig om te innoveren en hun bedrijf toekomstbestendig te maken.

Ik zie, ondanks alles, heel veel passie en ambitie bij de blijvers maar ook bij degenen die willen omschakelen, maar zeker ook bij de jongeren. Dat maakt mij trots! De sector is altijd in staat geweest om mee te bewegen met veranderingen in markt en maatschappij, dat gaat ook deze keer ongetwijfeld lukken, mits we daarvoor ook de kans, de tijd en haalbare doelen krijgen.

Laten we ook komend jaar verder aan de slag gaan met 'realiseerbeleid' en kijken hoever we samen kunnen komen, want samen komen we het verst en bereiken we het meeste resultaat.

RESULTATEN LTO DIERLIJKE SECTOREN

VLEESVEEHOUDERIJ

Diergezondheid, regelgeving en marktpositie bepaalden 2025 voor de vleesveesector. Monitoring en preventie rond dierziekten als MKZ, EHD, EHD en LSD vroegen voortdurende aandacht, al deden zich in Nederland geen uitbraken voor. Binnen Europese diergezondheidskaders is gewerkt aan werkbare uitvoeringsregels, onder meer via uitzonderingsposities in IBR- en BVD-aanpakken. Ook zijn gesprekken gevoerd over aanpassing van excretiefarfaits en de mogelijke introductie van dierpriemies binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Daarnaast leverde de sector input op nieuwe dierenwelzijnsregelingen en convenanttrajecten, met nadruk op haalbaarheid en betaalbaarheid in de praktijk. Toenemende regeldruk, pachtontwikkelingen en importvoorwaarden blijven aandacht vragen. Behoud van marktpositie en ontwikkelruimte vormt daarmee een centrale inzet binnen de belangenbehartiging voor ondernemers, met oog voor innovatie, verduurzaming en toekomstbestendig verdienvermogen op zowel bedrijfs- als sectorniveau.

SCHAPENHOUDERIJ

Herstel en toekomstperspectief overheersten in 2025 binnen de schapenhouderij, na de zware impact van blauwtong. Dankzij een grootschalige vaccinatiecampagne bleven nieuwe uitbraken in Nederland uit. Schapenhouders werden financieel tegemoetgekomen via het schrappen van I&R-kosten over 2024 en 2025. Tegelijk liet economisch onderzoek zien dat het verdienvermogen structureel onder druk staat. Daarom startten ketenpartners en overheid een actieplan gericht op versterking van marktpositie, duurzaamheid en sectorontwikkeling. Ook lopen onderzoeken naar robuustere houderijsystemen met minder externe input en lagere kosten. De wolf blijft een dominant dossier, met inzet op schadepreventie, adequate compensatie, beheermaatregelen en structurele ondersteuning van getroffen ondernemers in kwetsbare regio's. Daarnaast wordt ingezet op betere marktpositionering, samenwerking binnen de keten en aanvullende inkomenssteun vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid op lange termijn voor Nederlandse bedrijven.

VARKENSHOUDERIJ

Het eerste certificaat Holland Varken Quality werd uitgereikt. Dit markeert een belangrijke mijlpaal op weg naar één (internationaal) ketenkwaliteitsstelsel. In 2025 werden veel werkbezoeken georganiseerd voor politici, hun medewerkers en (hoge) ambtenaren. Over het algemeen is hun kennis van de varkenshouderij beperkt, terwijl er wel vaak sterke – en niet altijd gefundeerde – meningen bestaan. De werkbezoeken droegen bij aan meer begrip en wierpen op verschillende dossiers hun vruchten af. Zo stemden beide Kamers tegen afroaming van varkensrechten bij overdracht. Ook vond de eerste jongerendag plaats. Deze stond in het teken van toekomstkeuzes binnen de varkenshouderij en het versterken van netwerken. De dag, georganiseerd door POV en NAJK, werd door de deelnemers zeer gewaardeerd. In 2025 werden relatief veel rechtszaken gevoerd. Varkens in Nood (ViN) werd in het ongelijk gesteld door de rechter. ViN meende op videobeelden van een filmmaker een overtreding te zien en probeerde handhaving af te dwingen bij de NVWA. Ook werd juridisch verweer geboden bij de talrijke Woo-verzoeken.

PLUIMVEEHOUDERIJ

De pluimveesector kende in 2025 economisch gunstige marktomstandigheden, met een blijvend sterke vraag naar eieren en pluimveevlees. Tegelijk bleef de ontwikkelruimte onder druk staan door vastlopende vergunningverlening, waardoor investeringen in emissiereductie en dierwaardigheid vertraging opliepen. Een belangrijke mijlpaal was de totstandkoming van het Convenant Dierwaardige Veehouderij, waarin voor verschillende pluimveecategorieën concrete stappen zijn uitgewerkt richting toekomstbestendige houderijsystemen. Daarnaast is intensief gelobbyd tegen de afroaming van pluimveerechten bij overdracht. Met succes: de maatregel is teruggedraaid naar nul, waardoor handel en bedrijfsontwikkeling weer op gang kwamen. Ook is vanuit LTO Pluimveehouderij meegeschreven aan de Pluimveevisie 2040 van AVINED. Een belangrijk onderdeel daarvan is het toewerken naar het opstellen van Emissie Reductie Plannen (ERP's). Tegelijk vroegen nieuwe vogelgriepuitbraken in Europa blijvende aandacht en inzet op vaccinatiestrategieën.

KALVERHOUDERIJ

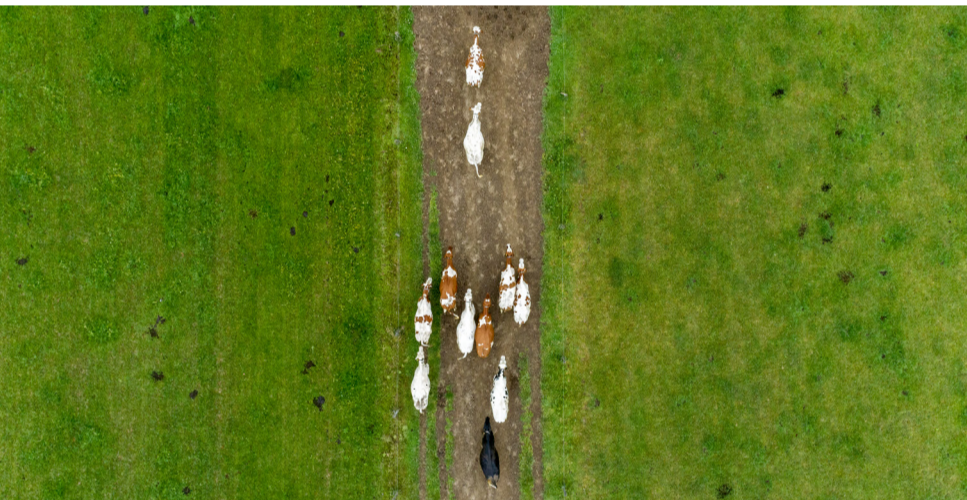

De kalverhouderij werkte in 2025 verder aan verduurzaming, diergezondheid en dierenwelzijn. De sector werkte verder aan het actieplan 'Veal Forward', waarin emissiereductie, innovatie en marktontwikkeling samenkomen. In het kader van het Convenant Dierwaardige Veehouderij is het stappenplan 'Het kalf centraal' uitgewerkt als basis voor verdere afspraken met maatschappelijke organisaties en ketenpartners. Dierziekte-uitbraken elders in Europa, zoals MKZ en Lumpy Skin Disease, onderstreepten het belang van preventie en strikte monitoring. Tegelijk investeerden ondernemers in innovatieve staltechnieken en emissiereducerende maatregelen, maar vergunningverlening bleef een rem op toepassing in de praktijk. Ook werd gewerkt aan versterking van de relatie met de melkveesector en aan verdere ketensamenwerking. De grootste uitdaging blijft het creëren van ontwikkelruimte en investeringszekerheid binnen stikstof-, vergunning- en welzijnskaders voor een toekomstbestendige en economisch gezonde sector op langere termijn.

MELKVEEHOUDERIJ

De melkveehouderij kreeg in 2025 opnieuw te maken met een stapeling aan dossiers, waaronder grondgebondenheid, mestmarkt, derogatie, stikstof en dierwaardigheid. Via intensieve ledenconsultaties is een breed gedragen sectorstandpunt bepaald dat richting gaf aan de landelijke lobby. Belangrijke voortgang is geboekt in de samenwerking met de akkerbouw rond doelsturing binnen het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn. Ook is samen met ketenpartners gewerkt aan een routekaart dierwaardigheid, waarmee de sector regie houdt op de eigen ontwikkeling. Resultaten zijn verder zichtbaar in de toelating van renure en in extensiveringsregelingen, al wachten definitieve Europese besluiten nog. Tegelijk blijven mestafzet, afbouw van derogatie en stikstofjurisprudentie zwaar drukken op het perspectief. Integraliteit blijft daarom het uitgangspunt: maatregelen op één dossier mogen de bedrijfsvoering op andere vlakken niet ondermijnen.

GEITENHOUDERIJ

In de melkgeitenhouderij draaide 2025 om volksgezondheid, draagvlak en toekomstperspectief. Aanleiding was de publicatie van het VGO-III-onderzoek naar gezondheidseffecten rond geitenbedrijven. Omdat dit onderzoek geen eenduidig oorzakelijk verband aantoonde, pleitte LTO voor zorgvuldige duiding en het voorkomen van overhaaste beleidsreacties, in afwachting van advies van de Gezondheidsraad. Tegelijk werkte de sector aan versterking van vertrouwen via het sectorplan 'Samen bouwen aan vitaal nabuurschap', waarin transparantie en omgevingsdialoog centraal staan. Binnen het Platform Melkgeitenhouderij is voortgang geboekt op thema's als dierwaardigheid, Q-koorts, klimaatprestaties en dataverzameling. Onderzoeksprogramma's zijn goedgekeurd en monitoring is verder ontwikkeld. Tegelijk blijven provinciale moratoria, stikstofbeperkingen en negatieve beeldvorming druk zetten op investeringszekerheid en ontwikkelruimte. Verdere professionalisering en transparantie zijn cruciaal voor een toekomstbestendige sector.

PAARDENHOUDERIJ

De paardenhouderij zette in 2025 verder in op welzijn, professionalisering en sectorale zelfregie. Een belangrijke mijlpaal was de publicatie van de vernieuwde Gids voor Goede Praktijken, met actuele richtlijnen voor huisvesting, verzorging en gebruik van paarden. Daarnaast is gewerkt aan verdere inrichting van Identificatie & Registratie, inclusief voorbereiding op de overgang naar gemachtigde instanties voor paspoortuitgifte. Draagvlakonderzoek binnen de sectorraad liet zien dat het houden en inzetten van paarden maatschappelijk breed geaccepteerd blijft. Tegelijk waren er zorgen over consumentenwetgeving, waaronder de bewijslasttermijn bij verkoop, en over mogelijke verboden op hulp- en trainingsmiddelen. Ook diergezondheid vroeg aandacht, onder meer door besmettingen met het Westnijlvirus in Nederland. LTO bleef inzetten op werkbare regelgeving, heldere voorlichting en belangenbehartiging richting overheid en politiek, met als doel een toekomstbestendige sector met ruimte voor ondernemerschap, dierenwelzijn en maatschappelijke inbedding.

RESULTATEN LTO PLANTAARDIGE SECTOREN

BOMEN, VASTE PLANTEN EN ZOMERBLOEMEN

De sector bomen, vaste planten en zomerbloemen positioneerde zich in 2025 nadrukkelijk als onmisbare partner in vergroening, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Samen met ketenorganisaties is de toekomstvisie 'Groen is Leven' ontwikkeld, met een doorkijk richting 2045 en focus op gezondheid, leefomgeving en internationale handelspositie. Belangenbehartiging richtte zich onder meer op het voorkomen van opname van specifieke soorten op de Europese extenlijst. Daarnaast is stevig geïnvesteerd in innovatie, zoals projecten rond weerbaar telen en emissiereductie. Nieuwe spuittechnieken met lagere milieubelasting zijn verder ontwikkeld en getest in de praktijk. Ook kennisdeling en sectorversterking kregen aandacht, onder meer via jongerenbijeenkomsten en onderzoek naar beschikbaarheid van uitgangsmateriaal binnen de bossenstrategie. Intussen neemt de druk vanuit ruimtelijke ordening, middenbeleid en maatschappelijke discussies over sierteelt toe. Behoud van teeltruimte en ontwikkelperspectief blijft daarom de centrale inzet.

AKKERBOUW

De akkerbouwsector liet in 2025 opnieuw zien sterk te zijn in samenwerking, innovatie en doelgerichte verduurzaming. Binnen de keten is gewerkt aan de beheersing van phytophthora en aan nieuwe handelsvoorwaarden voor onder meer de uienteelt. Tegelijk nam de sector het voortouw in de omslag van kalenderlandbouw naar doelsturing, gekoppeld aan waterkwaliteitsdoelen en het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn. Praktijkprogramma's en pilots leverden waardevolle kennis op rond weerbare teeltsystemen en emissiereductie. Ook is intensief gelobbyd voor versnelde toelating van groene gewasbeschermingsmiddelen, als alternatief voor vervallende chemische middelen. Resultaten daarvan zijn zichtbaar in Europese besluitvorming en onderzoeksagenda's. Tegelijk blijven er grote zorgen over middenbeleid, uitvoerbaarheid van regelgeving en voorgenomen GLB-kortingen. Toenemende weersrisico's en onzekerheid rond verzekeringsinstrumenten versterken die druk. De inzet blijft gericht op een weerbare teelt, economisch perspectief en werkbare randvoorwaarden.

FRUITTEELT

In 2025 heeft de NFO zich wederom ingezet om de belangen van fruittelers in Nederland te behartigen met speciale aandacht voor de thema's plantgezondheid, arbeid, water en innovatie. Het behouden van een adequaat gewasbeschermingsmiddelenpakket blijft de eerste prioriteit. In augustus is daarom een Taskforce plantgezondheid gestart om een impuls te geven aan een effectief middelenpakket verkrijgen en behouden. Er zijn vrijstellingen gerealiseerd voor Tracer, Exirel, Raptol en Curatio en de reguliere toelating van Minecto One is uitgebreid naar kers en die van Tracer naar kers en pruim. Daarnaast is de toelating van Captan behouden. Op het thema arbeid is een twejarige cao afgesloten met behoud van de regeling Piek- en seizoensarbeid. Ook is de cafetarieregeling behouden, waardoor loonkosten beheersbaar zijn. Verder zijn er innovatieprojecten opgezet, waaronder de introductie van sluipwespen tegen suzuki-fruitvlieg, beheersing van wantsen, zwartvruchtrot en schimmelziekten bij peer. Meer informatie op nfofruit.nl.

PADDENSTOLENTEELT

De paddenstoelensector heeft in 2025 verder gebouwd aan een sterke marktpositie en verdere professionalisering van de keten. Ondernemers zetten in op robotisering en automatisering om arbeidstekorten op te vangen en kostenefficiëntie te verbeteren. Tegelijk bleef de inzet gericht op eerlijke prijsvorming en marktconforme contracten met afnemers. Een belangrijk dossier is de status van champost. De sector pleit voor erkenning als circulaire bodemverbeteraar in plaats van meststof, zodat dit restproduct breder en eenvoudiger inzetbaar wordt in andere teelten. Daarmee onderstreept de sector haar rol als schoolvoorbeeld van circulariteit, waarbij reststromen hoogwaardig worden benut. Positief is dat uitzonderingen in mestregelgeving zijn gerealiseerd en dat Fair Produce vrijwel volledige dekking heeft bereikt. Uitdagingen blijven bestaan op het gebied van regeldruk, prijsvorming en verdere juridische erkenning van circulaire toepassingen. De inzet blijft gericht op innovatie, duurzaamheid en een stabiel verdienmodel.

GLASTUINBOUW

Extra bijrijzingsmaatregelen remmen de energieverduurzaming. Glastuinbouw Nederland lobbyde voor een realistisch sectorsysteem, flexibiliteit in verzachten van netcongestie en beschikbaar houden van externe CO₂. Ze steunt collectieve, duurzame, warmte-opties als geothermie. In 2025 zijn 'ontwikkelpaden' opgesteld die inzichtelijk maken welke functies en opleidingen er in de glastuinbouw zijn en hoe werknemers kunnen doorgroeien. Ook stimuleert het nieuwe instroom. Huisvesting Internationale Werknemers heeft veel aandacht in de regio's. Om de waterkwaliteit in glastuinbouwge-

bieden verder te verbeteren, ontwikkelde Glastuinbouw Nederland samen met waterschappen de Gebiedsgerichte aanpak en samen met Vernellers Sierteelt en Federatie Vruchtgroenteorganisaties het Actieplan Waterkwaliteit. In 2025 lieten 170 telers zich adviseren door een watercoach. Met projecten als Paprika out of the Box (bladluisbeheersing) en feromoonverwaring in gerbera werden stappen gezet naar weerbare teeltsystemen. In 2025 was veel overleg met NVWA en Ctgw over werkbare en juridisch heldere regelgeving voor biociden en lobby op versnelde toelating van groene middelen.

VOLLEGRONDSGROENTETEELT

De organisatiekracht binnen de vollegrondsgroenteteelt is in 2025 aanzienlijk versterkt met de oprichting van een eigen vakgroep binnen LTO. Daarmee is de belangenbehartiging gericht gepositioneerd op thema's als plantgezondheid, bodem en water, arbeid en ondernemerschap. Bestuurlijke en beleidsmatige capaciteit is uitgebreid, waardoor de sector steviger vertegenwoordigd is richting politiek, ketenpartners en overheden. Rond het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn is intensief gelobbyd, waarbij niet alleen kritiek is geuit maar ook constructieve

oplossingen zijn aangedragen. Daarnaast zijn aanvragen ingediend voor etiketuitbreidingen en vrijstellingen van gewasbeschermingsmiddelen, essentieel voor behoud van teeltmogelijkheden. Ook op arbeidsmarktdossiers zijn stappen gezet, waaronder cao-afspraken en vraagstukken rond huisvesting van internationale werknemers. Tegelijk staat de sector onder druk door stijgende arbeidskosten, regeldruk en het krimpende middelenpakket. Versterking van ketensamenwerking en marktpositie blijft daarom cruciaal.

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

Multifunctionele landbouw ontwikkelde zich in 2025 verder tot een volwaardig en groeiend verdienmodel binnen de land- en tuinbouw. Inmiddels combineert ongeveer 40% van de boeren en tuinders een agrarische bedrijfsvoering met activiteiten als zorglandbouw, educatie, boerderijverkoop, kinderopvang of plattelandstoerisme. De totale sectoromzet bedraagt ruim € 1,6 miljard.

LTO zette stevig in op zichtbaarheid en positionering van deze bedrijfstak, zowel politiek als maatschappelijk. Er zijn workshops, webinars en inspiratiesessies georganiseerd voor ondernemers en overheden, met speciale aandacht voor ruimtelijke

ordering en vergunningverlening. Ook is onderzoek uitgevoerd naar belemmeringen in regelgeving en groeikansen van multifunctionele bedrijven. De samenwerking met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen gaf agrotourisme een extra impuls. Daarnaast is gewerkt aan een visie op wonen op het boeren erf, mede gebaseerd op ervaringen uit de zorglandbouw.

Stapelning van regels en beperkte planologische ruimte blijven belangrijke knelpunten voor verdere ontwikkeling, waardoor ondernemers tegen grenzen aanlopen. Dit houdt de aandacht van LTO.

Veel boeren combineren hun agrarische bedrijfsvoering met bijvoorbeeld eigen verkoop van producten. Hier te zien bij een boerderijwinkel in Midden-Limburg.

INTERNATIONAAL

Internationaal stond 2025 in het teken van toenemende geopolitieke spanningen, handelsdruk en groeiende aandacht voor voedselzekerheid. LTO heeft zich in Brussel en via koepelorganisatie Copa-Cogeca stevig ingezet voor beleid dat boeren en tuinders ruimte geeft om duurzaam te blijven produceren. Tijdens het voorjaarsevenement in Den Haag zijn prioriteiten overhandigd aan Eurocommissaris Christophe Hansen, waaronder nutriëntenbeheer, innovatie en toegang tot gewasbeschermingsmiddelen. Deze inzet zien we terug in nieuwe Europese beleidsrichtingen en vereenvoudigingsvoorstellen.

Belangrijke resultaten zijn geboekt rond de toelating van renure als kunstmestvervanger, waarmee herwonnen nutriënten breder inzetbaar worden. Ook is een historisch akkoord bereikt over nieuwe veredelingsstechnieken, die bijdragen aan weerbare gewassen en vermindering van middelengebruik. Daarnaast presenteerde de Europese Commissie voorstellen om regelgeving rond natuur- en waterbeleid te vereen-

voudigen, een eerste stap richting minder administratieve lasten voor ondernemers.

LTO profileerde zich internationaal nadrukkelijk via handelsmissies, conferenties en samenwerking met organisaties als de World Farmers' Organisation en partners in Noord-Amerika en Oekraïne. Deze zichtbaarheid versterkt de positie van de Nederlandse land- en tuinbouw in Europese besluitvorming.

Tegelijkertijd blijven er forse zorgen. Voorgenomen kortingen op het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zetten inkomenssteun en verduurzamingsbudgetten onder druk. LTO voerde hiertegen intensieve lobby en nam deel aan Europese protestacties. Ook de nieuwe Bodemmonitoringsrichtlijn roept vragen op over uitvoerbaarheid en regeldruk. In de nationale uitwerking blijft LTO inzetten op een praktische, werkbare toepassing die ondernemers ondersteunt in plaats van belemmert en die aansluit bij de uitvoeringspraktijk op het agrarisch bedrijf.

LANDELIJK VOORZITTER LTO NEDERLAND

Ger Koopmans

2025 kan worden samengevat als een jaar waarin de kracht van samenwerking centraal stond. In een periode waarin de land- en tuinbouw voor grote uitdagingen staat, hebben we samen met overheden, maatschappelijke organisaties en ketenpartners belangrijke stappen gezet. Door gezamenlijk op te trekken, zijn concrete resultaten bereikt die bijdragen aan nieuw perspectief voor boeren en tuinders.

Een goed voorbeeld daarvan is het Convenant dierwaardige veehouderij, dat we samen met partijen als POV, ZuivelNL, FNLI, CBL en de Dierenbescherming hebben opgesteld. Ook de 'Bouwsteen emissiereductie landbouw', die we samen met NAJK, provincies, gemeenten en waterschappen presenteerden, laat zien hoe krachtig samenwerking kan zijn. Het feit dat belangrijke onderdelen van deze voorstellen zijn opgenomen in het coalitieakkoord van het nieuwe minderheidskabinet onderstreept dat gezamenlijk werken aan oplossingen loont.

Tegelijkertijd was 2025 ook een jaar waarin niet alle verwachtingen werden waargemaakt. Op Europees niveau werd een nieuwe Europese Commissie gepresenteerd met de belofte beter te luisteren naar de landbouwsector. Hoewel er stappen worden gezet om administratieve lasten te verminderen en regelgeving te vereenvoudigen, hangt er ook een forse bezuiniging op het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid boven de markt. Voor Nederland kan die vanaf 2028 oplopen tot 24 procent. Samen met onze Europese koepelorganisatie Copa-Cogeca zetten we ons daarom actief in om deze bezuinigingen te beperken. Ook nationaal bleef de gewenste doorbraak op verschillende dossiers uit. Ondanks inspanningen van het kabinet leidde politieke verdeeldheid regelmatig tot stagnatie.

Met deze ervaringen als basis blijven we ons inzetten voor beleid dat haalbaar en realistisch is en dat boeren en tuinders perspectief biedt. Want alleen met vertrouwen in de toekomst kunnen ondernemers keuzes maken die zorgen voor een gezonde bedrijfsvoering én een sterke land- en tuinbouwsector.

Foto's: LLTB, Maartje van Berkel, Bram Becks en Thomas Vervuurt

Tekst: Team Communicatie LLTB en LTO Nederland

Vormgeving: Janita van Dijk-de Jonge, AgriPers

Copyright: Niets uit deze uitgave mag in enige vorm worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. Bronvermelding is vereist. Deze speciale uitgave is met de grootste zorg samengesteld.

Aansprakelijkheid: De uitgever en auteurs aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor schade door onjuiste berichtgeving.